

Waligora-Rittinghaus, J.:

A VIDÉKI KÖNYVKÖLCSÖNZÉS SAJÁTÓSSÁGAI

A vidéki könyvkölcsönzés sajátosságaira vonatkozó vizsgálatainknak a könyvkölcsönzés tárgyában tartott értekezlet eredményeiből kell kiindulnia; ugyanakkor azonban valamennyi közművelődési könyvtár egységét és egyöntetűségét is szem előtt kell tartanunk. A könyvtári munka általános feltételei és törvényszerűségei egyaránt érvényesek mind a nagyvárosok, mind a kisvárosok, üzemek és falvak könyvtáraitra. Ez vizsgálódásunk elsődleges kiindulási pontja. A vidéki könyvtári munka feladatai alapjukban véve nem mások mint a városi könyvtáré, hiszen egyaránt társadalmunk általános nevelési- és képzési céljaiból, valamint a könyvtáraknak mint a szocialista társadalom nevelő- és művelő intézményeinek különleges célkitűzéseiből fakadnak. Számot kell azonban vetnünk a vidéki könyvtári munka különleges körülményeivel és a vidéki helyzetnek megfelelő munkamódszereket kell kialakítanunk.

A vidéki kulturális munka fő feladatai

.....

A vidéki kulturális munkának kettős feladata van: 1/ A "Technikai forradalom" termelési feladatainak közvetlen támogatása, ami által az emberek képessé válnak a technikai feladatok megoldására, 2/ Az egész ember átformálása, tehát nevelésének és képzésének egész folyamata. Ez a két tevékenység - mint ugyanannak a feladatnak két oldala - természetesen állandó kölcsönhatásban van egymással. Ez annyit jelent, hogy a vidéki kulturális munka - beleértve a könyvtári munkát is - az egységes nevelési és művelési folyamat törvényeinek van alárendelve, mert a tudás közvetítése a képzés leglényegesebb része.

Sok ember fejében még ma is kísért az a hamis képzet, hogy a "falu" valami elmaradott, szunyókáló, mindenütt azonos formájú közös-

ség, messze távol a modern fejlődéstől. Először is a falu semmiesetre sem mindenütt azonos formájú alakulat. Konkrét vizsgálatokkal kell majd kimutatnunk, mily különböző társadalmi-gazdasági alakot ölt a falu. A tulnyomórészt ipari jellegű községtől a tisztán mezőgazdasági faluig sok átmeneti fokozattal találkozunk, nemcsak az egyes helységek struktúrája, hanem a falusi lakosság tevékenysége szerint is. A várostól való távolságnak is megvan a maga szerepe, mert ez a körülmény is hatással van a kulturális munka jellegére. A falu művelődési igényei könnyebben kipuhathatók; ezen a területen a kulturális munka különböző fajtáinak olyan mértékű együttműködést kell kifejteniök, mint sehol másutt. Ugyanakkor éppen falun válik különösen világossá, milyen összefüggésben áll a sajátos könyvtári munka a kulturális tevékenység többi fajtájával.

Hogy falun mily mélyreható változások mennek végbe, az nem a Német Demokratikus Köztársaságra korlátozódó jelenség. Némcsak a szocialista, hanem a kapitalista országokban /ide számítva Nyugat-Németországot/ is - bár egészen más természetű, de ugyanolyan gyökeres változások történnek. Éppen ezért nem véletlen, hogy a vidéki könyvtárügy és annak lehető legjobb megszervezése olyan nemzetközi problémává vált, amely a maga módja szerint minden országot foglalkoztat s új formák és megoldások felé mutat.

Minimális könyvtári technikát !

Térjünk most vissza első kiindulási pontunkhoz és kíséreljük meg a könyvtári kölcsönzés népnevelési feltételei és a vidéki viszonyok között fennálló összefüggést megállapítani. A nagyobb könyvtárakban minden könyvtárszervezési és könyvtártechnikai munkamenetnek szorosan egybe kell egymással szövédnie. Minél nagyobb valamely könyvtár, annál szilárdabb rendszerező kerettel, s ugyanakkor többé-kevésbé gépesített munkamenettel kell bírnia. A nagy könyvállományt például már nem lehet a polcon vagy a könyvszekrényekben áttekinteni. Itt már bizonyos alapelvek szerint működő berendezésekre van szükség, ha azt akarjuk, hogy mindig tájékozódni tudjunk. Minél nagyobb a könyvtár, annál differenciáltabbak a katalógusai, illetve egyéb tájékozódást nyújtó eszközei. A nagykönyvtárnak már olyan mérvű tagozódással kell bírnia, hogy több irányban nemcsak a formai, hanem a tartalmi feltárást is lehetővé te-

gye. Tehát egész feltárási rendszerre van szükség, nemcsak a könyvtáros, hanem az olvasó számára is. A nagykönyvtár olvasójának tehát gyakorlatlaltal kell bírnia a katalógusok és egyéb tájékoztató eszközök használatában is. Végül a nagykönyvtárnak átgondolt idő- és munkaerőterv szerint kell dolgoznia; ennek végeredményében az a célja, hogy az olvasónak a megfelelő időpontban a szükséges könyv rendelkezésére álljon. Mindezek a rendet és szervezettséget célzó munkálatok, melyekhez fő feladatként az állomány tervszerű gyarapítása és kiegészítése is tartozik, tanult és szakmailag képzett könyvtárost követelnek meg.

Semmi sem lehetne rosszabb eljárás, mintha ezeket a nagykönyvtár szervezetét megszabó elveket a kiskönyvtárra is alkalmaznók. Pedig ez helyenként, sajnos megtörtént. A raktárban meglevő könyvek kartotékja útján való könyvkikölcsönzési eljárást - amely még a nagy könyvállomány esetében is csak "szükséges rossz"-nak minősíthető /amennyiben költött kölcsönzésről van szó/, a falusi könyvtárban is elégedhetetlennek minősítették. A kiskönyvtárnak ui. éppen az az egyik jellegzetessége, hogy a könyvtár alapfunkciójának gyakorlása, azaz az olvasmány közvetítése, berendezések igénybevétele nélkül történik. A falusi könyvtár technikai berendezése a minimálisra korlátozható s annak mindenben a könyvtár alapfunkciójához, a könyvkölcsönzéshez kell igazodnia. Tudjuk, hogy a nagykönyvtárban állandó probléma, szabadon hozzáférhető legyen-e az olvasó számára a könyvállomány. Ez nemcsak szervezeti, hanem egyúttal komoly nevelési kérdés is. Ez azonban nem lehet probléma a kiskönyvtáraknál. A könyvespolchoz való hozzáférés a falusi könyvtárnál magától értetődő dolog; ezért ostobaság lenne itt szabadpólc-problémát kiagyalni. Így "szabadpólcról" mint olyanról a faluban nem is lehet szó; hiszen ez a megjelölés maga is városi probléma átültetését jelenti. A könyvközvetítés alaptevékenysége főként abban áll, hogy a könyvtárvezető és az olvasó a megfelelő könyvet együttesen választja ki a könyvszekrényből. A faluban fennálló különleges viszonyok azonban ennek az eljárásnak sokféle változatát teszik lehetővé.

Minden a könyvtárvezetőn múlik

A nagyobb és nagykönyvtáraknál tehát a főfoglalkozásu, szakképzett könyvtáros az, aki az állományt kiépíti, rendszerbe foglalva hozzáférhetővé teszi és az egyes munkameneteket megszervezi. A vidéki könyvtári

lőzat viszont úgy van megszervezve, hogy ezektől a munkamenetektől a mellékfoglalkozású könyvtáros messzemenően mentesül. Azért ui., hogy a könyvtáros szabadddá váljék az irodalom- és könyvtárpropagandával kapcsolatos tevékenység elvégzésére, hozzá mind az állandó, mind a letéti kölcsönzési anyag a lehetőséghez képest "kölcsönzésre kész" állapotban kerül. Ajánló bibliográfiákat és más feltárásra szolgáló jegyzékeket a megyei és a járási könyvtárak boesájtanak rendelkezésére. A kiskönyvtár számára szükséges könyvtártechnikai apparátust olymódon kell megalkotni, hogy az a lehető legkönnyebben legyen kezelhető és áttekinthető.

A főoglalkozású könyvtáros feladata azonban az állomány kiépítésével és hozzáférhetővé tételével, továbbá az egyes munkamenetek megszervezésével még nem merül ki. Csak akkor kezdődik a tulajdonképpeni feladat, a személyes könyvközvetítés, ahogyan ezt a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia követelményként világosan előírta. A falusi, mellékfoglalkozású könyvtárvezetőnek is meg kell tudnia oldani a helyes kölcsönzés nehéz feladatát "A legfontosabb előfeltétel az átfogó általános tudás és a megfelelő irodalom ismerete. Csak bizonyos élettapasztalattal és emberismeret, valamint a könyvtár-pedagógiai tudomány módszereinek ismerete tesz ki arra képessé a könyvtárost, hogy megfelelőképpen tudjon könyveket ajánlani."^{1/} "Csak az olyan ember lehet felnőtt ember-társaainak tapintatos tanácsadója és segítő barátja, aki maga is már elérte az emberi és erkölcsi érettség bizonyos fokát, aki bizonyos mérvű élettapasztalattal és lélektani ismeretekkel rendelkezik".^{2/} Így szól a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia néhány követelménye. Vajon nem kerülünk-e ilyen módon a vidéki könyvkölcsönzés tekintetében megoldhatatlan ellentmondásba? Nem kell-e legalább azt - mint kuriózumot - itt leszögeznünk, hogy míg a dolgok mai állásánál a városi olvasónak jól képzett, ismeretekkel, szerencsés esetben még "erkölcsi érettségével" és "élettapasztalattal" is felfegyverzett könyvtárosok állanak

^{1/} A közművelődési könyvtárak könyvkölcsönzési kérdéseinek tárgyában tartott elméleti konferencia. Berlin, 1956. szeptember 26-28. Adatok, referátumok és jelentések. /Theoretische Konferenz zu Fragen der Ausleihe in der allgemeinbildenden Bibliothek. 26. - 28. September 1956 in Berlin. Materialien, Referate und Berichte./ = Zentralinstitut für Bibliothekswesen, Berlin. 1956. 66.lap.

tanácsadókként rendelkezésére, addig a számszerűen tulsúlyban levő vidéki olvasók csak mellékfoglalkozása könyvtárvezetőkre vannak utalva? Vagy itt talán más feltételek érvényesek? Azt a tényt, hogy vidéken a könyvtár gondozása nem hivatásos könyvtáros feladatát képi, minden további nélkül csak úgy pozitív értékűvé átváltoztatni, bár lehetséges, mégis talán túl egyszerű dolog volna. Beláthatatlan időnkig /ameddig esetleg több falut nem lehet majd főfoglalkozása könyvtári dolgozó gondozására bizni, azzal a ténnyel kell számolnunk, hogy falun a könyvek kölcsönzését végző személy különleges könyvtárosi szakismeretek nélkül látja el a lakosságot. Vannak olyan szempontok, amelyekből nézve ez az állapot pozitív értékűnek látszik. Mellette szól, hogy a faluban lakik és ismeri az embereket. Ezáltal olyan bizalmas viszony alakul ki, ami a városban semmivel sem pótolható. Az ilyen könyvtárvezető nem főfoglalkozása, fizetett állást tölt be a könyvtár keretében. Gyakran a faluban nőtt fel és sokszor sokkal szívesebben fordulnak hozzá, mint ahhoz a tanítóhoz, akit "idegenből" hoztak oda. Biznak abban, amit ajánl, még akkor is, ha szokatlant /pl. mezőgazdasági szakirodalmat/ ajánl. A faluban lakó és az embereket és szokásaikat jól ismerő könyvtárvezetőnek még ezen felül más lehetőségek is állnak rendelkezésére; ilyen a toborzás és a könyvpropaganda, valamint a rendkívüli és a tulajdonképpeni kikölcsönzés módjait meghaladó könyvközvetítési lehetőségek. Mindezek olyan tények, melyek a vidéki kulturális munka során súlyosan esnek latba és az a könyvtáros a legalkalmasabb a falu számára, aki ezeket a lehetőségeket fel tudja használni. A falu jó könyvtármunkája a könyvtárvezető személyén áll vagy bukik. Ezért megfelelő ember kiválasztása a döntő kérdés.

De az mit sem változtat azon a tényen, hogy átlagos esetben a falu könyvtárvezetőjének nincsen lényegesen más viszonya az irodalomhoz, mint olvasóinak. Márpedig a könyvtáros tevékenységének irodalom- és könyvtárpedagógiai oldala két dolgot mindig megkíván a könyvtárostól:

1/ Az irodalom ismeretét és áttekintését, figyelembevve az irodalom fogalmi körének megkívánt szűkítését, s a rendelkezésre álló valamennyi módszertani segédeszközt;

2/ Az irodalom egyéni közvetítésére való képességet. Ez utóbbi

azt jelenti, hogy a könyvtáros könyveit ne csak magának, a maga gyönyörűségére olvassa, hanem mindig azokra való tekintettel is, akik számára hivatalosan a könyveket ajánlani. A könyv az ő számára nem a szabadidő kitöltésének és a személyes továbbképzésnek eszköze, - az is, - de mégis elsősorban munkaeszköz.

A mellékfoglalkozású könyvtárvezetőnél a legtöbb esetben az említett mindkét feltétel részben vagy egészben kiesik. Vannak ugyan olyan könyvtárvezetők is, akik az irányításuk alatt álló könyvtár legbuzgóbb olvasói; mennél inkább felelősségtudattól áthatott az ilyen ember, annál inkább fog mindenkor arra törekedni, hogy funkciójának betöltése végett mennél több könyvet ismerjen meg. De még feltételezett tudása és természetes pedagógiai képessége ellenére is, a mellékfoglalkozású könyvtárvezető sokszor mégis "saját magának" fogja a könyveket olvasni! Tetszettek neki, vagy nem tetszettek neki, ettől függően tud majd velük valamit kezdeni, vagy nem tud velük mit kezdeni. Ehhez képest fogja a könyveket ajánlani és az olvasóhoz közvetíteni. Ha itt is a könyvkölcsönzés tárgyában tartott konferencia által megadott normából indulunk ki, akkor tárgyilagosan megállapíthatjuk: a falura az a jellegzetes, hogy a könyvtárvezető és az olvasó között, - ami az irodalomhoz való viszonyukat illeti, - lényegében véve nincs elvi különbség. Pusztán az ismeretek fokozata különböző.

Tisztán látható mindebből, hogy a járási könyvtárak tekintetében két dologra kell a legnagyobb figyelmet fordítanunk: a könyvtárvezető kiválasztására és a mellékfoglalkozású könyvtárvezetők művelésére és továbbképzésére.

Példák és következtetések

Az a kérdés, milyen személy alkalmas ennek a feladatnak betöltésére és hogy milyen főfoglalkozás nyújtja a legelőnyösebb előfeltételeket, tudvalevően még mindig állandó témája a könyvtárosok szakmai megbeszéléseinek. Nálunk a könyvtárvezetők teljes létszámának nem egészen a fele áll tanítókból. A tanítók részvételében mutatkozó visszaesés az iskolai viszonyok fejlődésével áll összefüggésben. Akkor tűnik majd ki, vajon nagyobb számban jelentkeznek-e később könyvtári munka végzésére, ha a most gyakorló sok fiatal tanító nagyrésze a levelező tanulmányok befejeztével és vizsgái letételével szabaddá válik. Az utóbbi időben

több alkalommal foglalkoztak annak a kérdésnek vizsgálatával, milyen sajátos képességekkel rendelkeznek a különféle könyvtárvezető-típusok. Néhány példából talán általános érvényű következtetéseket lehet ilyen vonatkozásban levonni.

Háztartásbeli asszony. /Férje az iparban dolgozik, emellett kis gazdaságuk is van. A faluban nőtt fel./ A saját helyiségében elhelyezett könyvtárt - feltételezhetően a leváltás miatt - elhanyagolt állapotban vette át. Rövid idő elteltével az olvasók száma erősen növekedett /1050 lakos = 281 olvasó/. Az igen jó gyermekkönyvállományt azonban nem használják fel megfelelően. A járási könyvtár utmutatásával a könyvtár a technikai berendezést és a statisztikákat példásan rendbehozta. Ez a háziasszony állandóan olvas. Mindenkit ismer a faluban és így mindenkinek beszél a könyvtárról. Eljár a lakásokba és olvasókat toboroz; az utcán megszólítják, hogy új könyveket kérjenek tőle. Az iskolával eddig nem lépett kapcsolatba, hogy megpróbálja a gyermekkönyvállomány felhasználását elindítani. Nyilván gátlásai vannak, hogy a tanítóval az érintkezést felvegye. A könyvtárnak meghatározott kölcsönzési órái vannak, de ez a háziasszony ezenfelül, ahányszor alkalma nyílik, könyvet visz a lakosságnak. Mezőgazdasági szakirodalmat alig olvasnak. A falu a járási székhely közelében fekszik.

Járadékos. /Rokkant, 12 éve él a faluban. A könyvtárt csak rövid idő előtt vette át./ A könyvtár a lakásában van. Kétszer hetenként tart könyvkölcsönzési órákat, de az olvasók bármely időben kaphatnak könyveket. Látogatások után boltokban és az utcán is toboroz. Negyedév alatt 100 olvasót szerzett. A könyveket házhoz is viszi. Az olvasók fele gyermek, akik gyakran visznek könyveket szüleik számára is. "Bár sok községi lakosnak van ideje az olvasásra, de arra nincsen, hogy ide jöjjön" - mondja. Ezért rendezbe be a "házhoz szállító szolgálatot". A faluban sokat beszélnek a könyvtárról. Az olvasók egymásnak ajánlják a könyveket és hívják fel egymás figyelmét a könyvtárra. A könyvkölcsönzés a visszaadás alkalmával kölcsönös ajánlás alapján, főleg csere útján történik.

Tanító. /Feleségével együtt vezeti a könyvtárat./ A könyvtárnak az iskolában megfelelő helyisége van. A házaspár maga is sok könyvet ismer. Mindketten sokat olvasnak. Már több éve vezetik a könyvtárat.

Az olvasók száma nem apad, de nem is növekszik lényegesen. A meghatározott könyvkölcsönző órákat pontosan megtartják.

Tanító. /Több éve vezeti a könyvtárat./ A könyvtár az egyik tanteremben egy szekrényben nyert elhelyezést. Meghatározott könyvkölcsönző órák vannak, ezen túlmenően azonban gyakran az iskolás gyerekekkel küldi a házhoz a könyveket. A tanító a vendégfogadóban és az ápolónőképző otthonban tékába rakva kiteszi a könyvjegyzéket. A tékának van egy tasakja azoknak a céduláknak a befogadására, amelyeken megrendeléseket továbbítanak. A tanító a taggyűlésekre szakkönyveket visz magával és azokat ott mindjárt ki is kölcsönzi. Nem kért szakkönyveket is kölcsönöz alkalmilag, aminek az az eredménye, hogy további szakkönyveket kérnek kölcsön. A könyvtárvezető maga is sok könyvet ismer és azokat egyénileg ajánlja.

Tanító. /Most rokkant; 1951 óta könyvtárvezető./ A község 280 lakosából 154 olvasó. /A 123 felnőtt közül 60 dolgozó./ A könyvtár a tanteremben egy szekrényben nyert elhelyezést. A tanítónak állandó olvasótoborzás céljából kirakat is áll rendelkezésére. Ezenkívül látogatásokkal is toboroz.

Tanácsi dolgozó. /Két éve vezetője a könyvtárnak./ A könyvtárnak saját helyisége van a tanácsházán. A falunak 960 lakosa van. Az olvasók száma 40-ről 132-re emelkedett. A könyvtáros házról-házra jár és olvasókat toboroz. A könyvek egy részét állandóan otthon, a lakásán tartja. Községi ügyekben tett hivatalos utjait összekapcsolja könyvek ajánlásával és az olvasókhoz való eljuttatásával. Mindez minden formáság mellőzésével történik. Még nem próbálkozott a szakirodalom propagálásával. Az olvasás lényegét - magára nézve is - a "szórakozásban" látja.

Járásai könyvtáraink könyvtárosai ezeket a példákat bizonyára nagyon sok más hasonlóval tudják kiegészíteni. Itt a meglévő anyagból mindössze néhány jellegzetes példa kiragadása volt a cél. Ezek a következőket mutatják:

1/ Erősebb, aktívabb tevékenység azoknál tapasztalható, akiket nem a könyvhöz, hanem helyett a falu lakosaihoz fűz közvetlen kapcsolat.

2/ Ilyen esetben a fáradozásnak kétségtelenül nagy sikere van kilátása. A könyvkölcsönzés gyakran automatikusan megy végbe, vagy a könyvtárvezető egyéni belátásától függ, vagy más olvasó ajánlására történik.

3/ A tanítók többnyire a "konzervatív" munkamódszert képviselik. Nagyobb személyes toborzó-tevékenység nélkül feladatukat kifogástalanul teljesítik. Pedagógiai képzettségük és irodalmi tájékozottságuk képessé teszi őket arra, hogy olvasóikat tanácsal lássák el.

4/ Ahol a tanító ismereteit személyes fáradozással és tettekrekesz-séggel, valamint a társadalmi fejlődés követelményeinek megértésével kapcsolja össze, ott ő látszik a legeszményibb mellékfoglalkozású könyvtárvezetőnek.

A mellékfoglalkozású könyvtárvezetők irányítása a járási könyvtárakat rendkívüli feladatok elé állítja. A hibákat, melyekre a felhozott példák is rámutatnak, úgy kell kiküszöbölni, hogy ezáltal a könyvtárvezetők kezdeményezési kedve csorbát ne szenvedjen. A dolog azonban azon fordul meg, felismerjük-e a vidéken általában szokásos és a könyvközvetítésben alkalmazott módszereknél az arra a vidékre jellegzetes és igazi fejlődési irányt, a helyes utra tereljük-e a spontán megtett lépéseket, mert egyébként anarchikus helyzet állhat elő. A vidéki kölcsönzésre jellegzetesnek a laza felépítettségű szervezet látszik. Ezért volt sürgősen szükséges és helyes egységes használati utasítással olyan általános szabályt teremtenünk, amely a vidéki könyvtári munka számára is keretet jelent. Ha mármost a vidéki munka módszereit az általános könyvkölcsönzés szabályaival összehasonlítjuk, úgy a következők tűnnek szemünkbe:

1/ A vidéki könyvkölcsönzés elsősorban a könyvtárvezetőnek a lakossággal való szoros személyi kapcsolatán nyugszik. Erre támaszkodik az emberek befolyásolásának nagy lehetősége is.

2/ Falun ugyanúgy szükségesek a meghatározott könyvkölcsönzési órák, akárcsak a városban. Ezenfelül azonban ki lehet használni a könyvközvetítéshez minden olyan lehetőséget, amit egy kis áttekinthető település csak nyújtani tud.

3/ Az olvasók toborzásának és a könyvek propagálásának hasonlóképpen megvan a személyi jellege; ez a tevékenység falun különleges módon történik. A gyűlések és a szervezetek felhasználását is messze-menően a személyes szomszédi kapcsolatok határozzák meg.

4/ A könyvtárban való személyes megjelenés kötelezettsége - ami pedig a városi olvasóval szemben általános szabály - képtelen követelmény lenne falun. Fontos az, hogy az olvasó könyvekhez jusson. /Vajon

a neki való könyvhöz, "az ő könyvéhez" jut-e, az tisztázatlan kérdés marad./

5/ A gyermekek teremtik meg az összeköttetést a ház és a könyvtár között. Ezért kell a könyvtár egységét, a gyermekkönyveknek és a felnőttek számára való irodalomnak az egységét teljes nyomatékkal követelnünk.

6/ Katalógust és bibliográfiát falun eddig még keveset használnak. Ott az olvasó a könyvek kiválasztásában a könyvtárvezetőhöz vagy a másik olvasóhoz igazodik.

A vidéki könyvtár nagy feladatok elé állít bennünket

Ha eddig a vidéki könyvtári munka általános előfeltételeiből és annak elemzéséből indultunk ki, ami a vidéken valójában létezik, akkor most - a kulturális és társadalmi élet más jelenségeivel összefüggően - azt a kérdést kellene felvetnünk, miképpen kell a vidéki könyvtári munka helyzetét és állapotát egészben véve értékelnünk és ennek alapján mit kell tennünk. Ennél a kérdésnél újra vissza kell térnünk második kiindulási pontunkhoz, ahhoz, milyen helyzetet foglal el a falu könyvtára, a község életének és kulturmunkájának együttesében.

..... A vidék kulturális feladatai messzeágazóak és sokoldalúak; minden kulturális berendezésnek és rendezvénynek meghatározott helye és különleges feladata van a falu szocialista irányu átalakításának szolgálatában. A könyvtárt csak a többi kulturális berendezéssel való szoros kapcsolatában nézhetjük; a reá váró sajátos feladatok következtében mégis különleges helyet foglal el, melyet sohasem szabad szem elől téveszteni. A könyvtár azonban az említettektől annyiban mégis különbözik, hogy hatása az egyedüli folyamatos hatás. A könyvtár kielégíti ul. a már flébredtett érdeklődését, képes arra, hogy az egyes rendezvények útján felkeltett spontán érdeklődést állandosítsa. Minden más kulturális tevékenység a könyvtárba torkollik. A könyvtárügy vidéki különleges munkamódszereivel az imént már foglalkoztunk. Ezzel kapcsolatban nem vettük tekintetbe azonban a városi könyvtáraknak bizonyos fejlődési fokon szükségessé váló tömegmunkáját, ami köztudomásúan az egyes olvasóval való egyéni foglalkozás elhanyagolását hozta magával. Fel kell vetnünk komolyan a kérdést, vajon elérte-e már a falusi könyvtár is azt a fokot, amikor minden erejét különleges feladatoknak szent-

telheti, hogy így azután messzénél hathatósabban tudja a többi kulturális tevékenységet és rendezvényt alátámasztani. Krystyna Remerowa a lengyel "Könyv- és Olvasásügyi Intézet" vezetője a lengyel könyvtárosok kongresszusán "Vidéki olvasószolgálat" c. referátumában ugyancsak erről a problémáról így szól: "Abban az időben, mikor a könyvtárosok voltak az egyedüli aktív és vajdaságonként szervezett munkatársak, akik a környéken a művelődés terjesztése és a képzés terén tevékenységet fejtettek ki, akkor gyakran rájuk hárult a kulturális propagandamunka egész terhe, a tánc-, szavalat- és színjátszó csoportok szervezésével egyetemben. Ezt a munkát ki-ki legjobb tudása szerint végezte; ennek a kötelességnek náluk kell továbbra is megmaradnia, de csak ott, ahol nincsen kulturotthon. Annak tagadása nélkül, hogy helyes, ha a könyvtárosok a társadalmi munka keretében a kulturmunkának ebből az alakjából is kivesszük részüket, tehetségükhöz és képzettségükhöz képest mégis küzdenünk kell a könyvtáros és egyéb művelődési munkacsoportok sajátos szerepének elhomályosítása ellen. Mert a pontos munkamegosztás hiánya okvetlenül zürzavarhoz vezet. Ez a veszély különösen ma fenyeget, mivel a könyvtári munka zökkenőit eddig még nem sikerült kiküszöbölnünk, a művelődési otthonok pedig munkatervüket a nevelési és a még mindig túlsúlyban lévő szórakozási mozzanatok teljes összehangolását, még nem tudták határozottan körvonalazni."

A lengyel viszonyokra vonatkozó ezen ismertetések lényegükben a mi német vidéki könyvtári munkánkra is találóak. Ha mindjárt tisztában vagyunk is azzal, hogy a vidéki könyvtármunkának is az olvasóval való intenzív, egyéni munkára kell összpontosulnia, mégsem szabad ennek a tevékenységnek kizárólagosságot és a könyvtár "csendes világába" való visszavonulását jelenteni. A vidéki helyzet továbbra is aktív olvasótoborzást követel, különösen a szakirodalom terén. Kívánatos azonban, hogy egyensúly álljon elő egyfelől a toborzás, a nagy tömegekre ható munka, másfelől az egyéni, mélységre törő munka között. A vidéki könyvtárvezetők ezt a munkát nem képesek egyedül, irányítás nélkül elvégezni. Amint a vidéki kulturmunkában helyüket magától értetődően az általános iskola, a népfőiskola és a tudományos ismereteket terjesztő társaság mellett kell elfoglalniok, éppen úgy saját hatáskörükben arra kell törekedniök, hogy a terméketlen szórakozónivágást korlátok közé szorítsák. Bár a "szórakozás"-t és "képzés"-t itt semmiesetre sem sza-

bad egymástól kizáró értelemben felfogni, mégis a falusi könyvtáraknál félreismerhetetlenül megnyilatkozik a megdő szórakozó-olvasás körében való megmaradás iránti hajlam. Itt válik érezhetően nyilvánvalóvá a mellékfoglalkozású könyvtárvezetőnek az irodalom irányában fennálló és már előbb említett tanácstalansága, tehetetlensége. Hogyan tudnak itt a megyei és a járási könyvtárak és más központi szervek segítően beleavatkozni? A következő javaslatok feladata az, hogy a szaktársak figyelmét néhány problémára felhívják.

1/ A falusi könyvtárak állományának tervszerű kiépítésére és a járási kölcsönzési anyag kiválasztására több figyelmet kell ezentúl fordítani. Jelenleg háromféle kölcsönzés van a gyakorlatban: először az állandó könyvtár állományából történő, másodszer a járási letéti állományból való kölcsönzés, harmadszor a falu lakóinak más könyvtárakból való egyes könyvkölcsönzései.

Az eddig végzett és még folyó vizsgálatok az egész állomány tömeges felhasználására vonatkoznak. Ahhoz, hogy megfelelő állománypolitikát folytassunk, az egyes irodalmesoportokat és az egyes címeket kellene megvizsgáljunk. Ezek a vizsgálatok felderíténék az állománygyarapítás helyességét, vagy helytelenségét, s megvilágítanák előttünk, hogy milyen olvasmányok felé irányul a falusi lakosság érdeklődése.

2/ A helyesen elindított állománypolitika és a megjavított feltárási és közvetítési módszerek a falusi "postai kölcsönzés" megerősödését vonják maguk után. Tudatosan ebben az irányban dolgozott pl. a schwerini megyei könyvtár, amikor átfogó körű nyomtatványjegyzékeket helyezett ki a falusi könyvtárakba.

3/ A jövőben a megyei könyvtárak munkaverseny feltételeinek megállapításakor a mennyiségi tényezőkön kívül nagyobb figyelemben kell a minőségi szempontokat is részesíteni. A magas teljesítményszámok utáni vadászatnagyon aggályos jelenségekre vezetett.

4/ Döntő és egyidejűleg minden más kérdésben is megtalálható probléma; miként lehet a könyvtárvezető irodalmi tájékozottságát megjavítani. A könyvtárvezetőket a könyv közvetítésénél irányítani és támogatni kell. A hiányos ismereteknek és áttekintésnek kell azt is tulajdonítanunk, hogy az elfekvő állományban igen gyakran még olvasásra nagyon érdekes könyvek akadnak, melyek bizonyára nem tehetők azzal aktivakká,

ha a járási kölcsönzőforgalomban a "keresett" és könnyű olvasmányokra összpontosítjuk a figyelmet.

De hogyan lehet a mellékfoglalkozású könyvtárvezetőt az olvasóval való egyéni munkájában támogatni? Ennél a kérdésnél talán a falusi könyvtárak számára a helyben lévő anyagra alapított, de ugyanakkor a helytől távollevő könyvállományokhoz való átmenetet is biztosító olvasási terv gondolatát lehetne talán kimondottan a falusi könyvtárakkal kapcsolatban mérlegelni. A tervszerű, tudatos olvasást kell az esetleges, szórványos olvasással szembe állítani. Ilyen olvasási tervek hatékonnyá válása jobb egyéni könyvtármunka elindítását jelenthetné.

A vidéki könyvtármunka hatékonysága a helybeli könyvtár érték-állandóságától függ; ez semmivel sem pótolható. Ez viszont nem függ a könyvállomány terjedelmétől és jellegétől. Ha maga a könyvkölcsönzés főként kölcsönállományból történék, s a községi könyvtár maroknyi állománnyá zsugorodnék össze, a falu könyvtára még ebben az esetben az marad, ami a lényege: a községben folyó művelődési tevékenység központja. Annál is inkább ezé kell válnia, mert a vidéki könyvtári munka oélja, a pillanatnyilag kézzelfogható állomány kereteiből való kinövés, mind világosabbá válik. A falu fejlődésének iránya arra mutat, hogy erre a kibontakozásra szükség lesz. A falu lakosait annak tudatára kell ébresztenünk, hogy minden tudás - és képzésvágyból eredő kívánságaikat bejelenthetik a könyvtárban. Minden olvasónak meg kell adnunk a szükséges segítséget, - bárhol legyen is az illető könyv megtalálható. A lakosság összetételében beállott változásokat nagyon gondosan meg kell figyelni és tanulmányoznunk. A gépesítéssel párhuzamosan új falusi értelmiség van kialakulóban. A könyvtárnak megvan a módja arra, hogy a hiányzó sokrétű városi képzési lehetőségeket egy bizonyos fokig kiegyenlítse. A fiatalság külön probléma. Meg kell kapnia képzésének és továbbfejlődésének lehetőségeit. A falu kulturmunkájának nem a "kispolgári szórakoztató üzem", hanem a műszaki és kulturális forradalom irányában szabad csak haladnia. Ilyen vonatkozásban pedig a vidéki könyvtári munka a legfontosabb tényezők egyike.

Eredeti cím: Besonderheiten der Ausleihe auf dem Lande.
Megjelent: Der Bibliothekar, 1957. 6.sz. 563-572.lap.
OSzK.ford.sz.: 1851.